

TEISINĖ VALSTYBĖ: NUO OPTIMIZMO IKI REALYBĖS

Doc. dr. Alfonsas Vaiðvila

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Teisės filosofijos katedra,
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 45 97
Elektroninis paštas tfk@ltu.lt

Pateikta 2000 m. rugsėjo 21 d.

Parengta spausdinti 2000 m. gruodžio 15 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Teisės filosofijos katedros doc. dr. V. Šlapkauskas ir šio fakulteto Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės katedros vedėjas doc. dr. S. Katuoka

S a n t r a u k a

Straipsnyje aptariama teisinės valstybės idėjos raida nuo teisėtumo valstybės iki teisingumo ir socialinės teisinės valstybės (*rule of law, welfare state*), taip pat atskleidžiamas teisinės socialinės valstybės vidinis prieštaravimas, parodant, kokias problemas siekia áveikti teisinė valstybė ir kokias naujas grėsmes þmogaus teisėms ji sukuria. Iðskiriamos trys grėsmės þmogaus teisėms, kylančios ið teisės vieðpatavimo: 1) teisės ontologizavimo tendencijø prigimtinės teisės sampratoje ásitvirtinimas, kai teisė kildinama ne ið visuomenės, o ið paėios biologinės þmogaus prigimties, todėl asmens subjektinė teisė esà nebùtinai turinti bûti susaistyta atitinkamø pareigø vykdymu; 2) pernelyg toli siekiantis valstybinės valdþios galiø susaistymas þmogaus teisėmis, kai valstybė pasidaro nepajėgi veiksmingai ginti þmogaus teisės nuo kriminalinės agresijos (iðaiðkinama tik 40–43 proc. uþregistruotø nusikaltimø – didėja nebaudþiamas þmogaus teisø papeidþiamumo mastas); 3) pernelyg plaėiai vykdomas socialinės globos principas, pasiekiantis Vakarø ðalyse ribà, kurià perþengus socialinė politika ima skatinti vartotojiðkas nuostatas ir kultûrinà pasyvumà: asmens egzistencija daugeliu atvejø atskiriama nuo bûtinybės jà garantuoti asmens kultûriniu *aktyvumu*.

Ðios grėsmės nepaneigia teisinės valstybės idėjos, tik rodo, kad jos praktinis ágyvendinimas yra vidujai prieštaringas ir dël to egzistuoja kaip pirmyneigos ir atsitraukimo (atþangos) procesas.

Raktaþodþiai: socialinė teisinė valstybė, vidinis teisės vieðpatavimo prieštaravimas, socialinis valstybingumas kaip kultûrinio pasyvumo prieðastis, valdþios ir teisės santykis.

Teisinė valstybė: nuo ástatymo virðenybės iki teisės virðenybės. Teisinės valstybės idėja ateina á istorijà kaip visuomenės organizacinė priemonė savo teisėms apsaugoti nuo valstybinės valdþios savivalės. Todėl jos šũkiu ið pradþiø reikalaujama, kad valdþia paklustø savo paėios leidþiamiems ástatymams (teisėtumo valstybė – *Rechtsstaat*). Teisinė valstybė eia siejama su ástatymo virðenybe ir jos praktiniu ágyvendinimu: visi susaistomi tais paėiais ástatymais, taip pat ástatymø leidþjas. Bet greit paaiðkėja, kad valstybės pagarba savo paėios iðleistiems ástatymams nėra pakankamas asmens teisø saugos garantas nuo neteisėto kėsinimosi, nes valdþiai, norinėiai savavaliauti asmens teisø atþvilgiu, nebùtina papeisti savo paėios leidþjamus ástatymus, jai reikia tik nepalankius sau

ástatymus pakeisti palankiais. Bet kur teisė tapatinama su ástatymu, ten ir pats agresyviausias asmens atþvilgiu politinis reþimas, jei tik jis savo agresijai prieš piliečius suteikia ástatymo formà, gali būti vadinamas teisiniu, o pati valstybė – teisine.

Todėl siekiant apsaugoti piliečio teises ir nuo ástatymo pavidalà ágyjančios savivalės, teisėtumo valstybė nuo XIX a. antros pusės transformavosi á teisingumo, arba teisės vieðpatavimo, valstybæ (*rule of law*). Ji siekė apriboti valdþios veiksmø laisvæ ne jos pačios leidþiamais ástatymais, o nuo valdþios valios nepriklausomai egzistuojančiomis asmens vertybėmis (gyvybe, sveikata, laisve, orumu...), kurios neturi būti papeidþiamos valstybės kuriamais ástatymais. *Todėl rule of law* tipo valstybė jau skelbė ne ástatymo, o teisės virðenybæ; tà teisæ siejo su prigimtinėmis þmogaus teisėmis. Teisė ateina ne iš valdþios valios, o iš visuomenės, iš piliečių tarpusavio þmogiðkosios lygybės ir ekvivalentinių mainø. Ji ne teisæ tapatina su ástatymu, o reikalauja, kad ástatymai tapatintøsi su teise. Todėl ástatymus skirsto á teisinius ir neteisinius, siejant teisinæ valstybæ tik su teisiniais ástatymais. Ne kiekvienas ástatymas, priimtas tam tikros procedūros pagrindu ir tam ágaliotos institucijos, yra ástatymas, o tik toks, kuris yra neprieðingas prigimtinėms þmogaus teisėms ir ákūnija skirtingø socialinių grupių interesø kompromisà.

Þmogaus teisiø prigimtiðkumas èia reiðkia ne tai, kad þmogus gimsta su subjektinėmis teisėmis, o tik tai, kad pareigø vykdymu susikurtos asmens teisės negali būti savavaliðkai iš jo atimamos. Asmens teisės gali būti tik prarandamos ir tik tuo atveju, kai asmuo atsisako vykdyti tas teises legalizuojančias pareigas.

Nuo teisinės prie socialinės teisinės valstybės. Bet ir ši teisinė valstybės stadija pasirodė nepakankama þmogaus teisėms garantuoti, ypač tø žmonių, kurie patys dėl ávairių priežasčių nepajégia bent minimaliai garantuoti savo pagrindinių teisiø. Nepakanka ávykdyti reikalavimà, kad valdþia, kurdama ástatymus ir juos vykdydama, nepapeistø þmogaus teisiø, dar reikia, kad valdþia padėtų ágyvendinti teises tiems, kurie tokios pagalbos objektyviai reikalingi. Ðio moralinio imperatyvo pagrindu po Antrojo pasaulinio karo teisinė valstybė transformavosi á socialinæ teisinæ valstybæ, kuri kartais vadinama “þpagelbstinėia valstybe”, “þapvaizdos valstybe”, “visø gerovės valstybe” (*welfare state*). Ji turėjo tapti realia atsvara ir alternatyva tuo metu Rytuose egzistavusiai socialistinei valstybei.

Grėsmė teisės vieðpatavimui – iš paties teisės vieðpatavimo. Taèiau ir apribojus valdþios savivalæ teisiniais ástatymais, apsaugojus ekonomiðkai neiðgalinėjøj teises valstybės socialine politika, þmogaus teisiø saugumas tebelieka atvira problema. Mat paaiðkėjo, kad teisinė valstybė, likviduodama vienas grėsmes þmogaus teisėms, kuria naujas, iki tol nepinomas totalitariniams reþimams. Ir svarbiausia tai, kad grėsmė teisės vieðpatavimui dabar ateina iš paties teisės vieðpatavimo. Ir ateina dėl kelių priežasčių, slypinėiø paèiame teisės vieðpatavime.

1. *Valstybinės valdþios kompetencijos ribojimas þmogaus teisėmis pasiekia tà pavojingà ribà, kai valdþia nebepajégia veiksmingai atlikti savo pagrindinės pareigos–funkcijos veiksmingai sudrausminti kriminalinæ agresijà – apginti teisæ teisės priemonėmis.* Tai prasiþdeda nuo pernelyg abstrakèiai suprantamo teisinės valstybės tikslo: valstybė turinti tarnauti þmogui. Bet tas “þþmogus” yra ne tik teisės subjektas, bet ir agresorius prieš kito asmens teisæ. Todėl prisidengusi ðia abstrakcija, þmogaus teisiø gintis ima virsti pagalba teisės papeidėjui išvengti teisinės atsakomybės. Teisė gintis nuo neteisėto ir nepagràsto kaltinimo virsta teise gintis nuo kiekvieno kaltinimo, kaltinamajam suteikiama teisė nuo pirmosios apklausos turėti advokatà, neduoti prieš save parodymø, teisė susipaþinti su visa byla (sumenkinant áslaptintø liudytojų institutà organizuotø nusikaltèliø byloje), draudimas kaltinimà gràsti operatyvinio sekimo duomenimis, visi neaiðkumai kaltinime aiðkinami kaltinamojo naudai, piliečių vengimas liudyti baudþiamosiose bylose (dėl nusikaltèliø teroro) ir kita. Visa tai sukuria situacijà, kai valstybei vis sunkiau teisėtomis priemonėmis surinkti árodymus nusikaltimui išaiðkinti ir kaltàjá patraukti teisinèn atsakomybèn. Neatsitiktinai Vakaruose ir Lietuvoje išaiðkinama vos 40–43 proc. visø upregistruotø nusikaltimø. Jungtinėse Amerikos Valstijose daugelio nusikaltimø rûðiø išaiðkinama ne daugiau kaip 29 procentus. Dėl to siaurėja teisės vieðpatavimo sfera ir pleèiasi neteisės, arba jėgos vieðpatavimo (nebaudþiamos kriminalinės agresijos), laukas. Teisės atþvilgiu savavaliavusià valstybæ

sparėiai keiėia savavaliaujantis asocialus individus. Tokiais atvejais lieka dvi alternatyvos: áteisinti nebaudpiamumà, ypaė organizuotø nusikaltėliø, arba kovà su nusikaltimais paversti nusikaltimu. Ėià dilemà ėiandien jau sprendpia ne viena Vakarø Europos ir Amerikos valstybė. JAV, Kolumbijos, Argentinos, Prancūzijos ir kitø ėaliø policijos, negalėdamos, esant suabsoliutintai p̄mogaus teisø saugai, teisėtomis priemonėmis inkriminuoti operatyvinio sekimo priemonėmis nustatytiems nusikaltėliams kaltės up̄ jø padarytus nusikaltimus ir juos nuteisti, neretai ávykdo staigià operacijà, kurios metu iĉĉaudo nusikaltėlius ir visa tai įformina taip: “nuĉautas bandant pabėgti”, “nuĉautas pasiprieĉinus policijos pareigūnui” arba paverėia “gaujø karu”. Parlamentarai naikina mirties bausmė, kad gyvybės ir mirties klausimà perduotø specialiojū tarnybū savivalei, kad kuo átikinamiau apgavė save ir pasaulà, dar vienu būdu teisės vieĉpatavimà paverstū savivalės vieĉpatavimu.

Valdpios galiø siaurinimo tendencija pasiekė tokà mastà, kad valdžia teisė jau gali tik deklaruoti, bet ne ją garantuoti. Todėl valstybės kariautà karà prieš savo pilieėius keiėia paėiø pilieėiø tarpusavio karas. Tarptautinio bendradarbiavimo baudpiamosios teisės srityje projekto autoriai teisininkai Ė. Bassoni (JAV), A. Berija di Argiantine’as (Italija), M. Delmas–Marti (Prancūzija) ir kt. 1995 m. konstatavo, kad pagrindinė kliūtis kovojant su nusikalstamumu, ypaė organizuotu, yra “valstybiø bejėgiĉkumas” [1, p. 24–25]. Ėis bejėgiĉkumas yra objektyvus, kai kalbama apie tokias nusikalstamas organizacijas, kuriø gebėjimas adaptuotis ir kuriø finansinis, ekonominis svoris yra tokie, kad nacionalinės teisės neefektyvumas tiesiog neiĉvengiamas. Vokieėiø politikas F. J. Straussas, 1975 m. konstatavė, kad “valstybinė valdžia nepajėgi ar nepakankamai pasiruoĉusi apginti savo pilieėius nuo nusikaltėliø, teroristø, nuo ákaitø grobimø, nuo þiauriø rokeriø ir prievartaujanėiø demonstrantø”, klausė, ar ėi bejėgiĉka, bet jėgà imituojanti ėiuolaikinė Vakarø valstybė jau nėra pavirtusi juokdariu? [2, p. 29, 39]. 1999 m. Rusijoje vykė gyvenamøjū namø kartu su gyventojais sprogdinimai, nusineĉę ėimtø p̄moniø gyvybes – tik dar vienas ėios tiesos patvirtinimas. Teisės vieĉpatavimo sàlygomis teisei vis sunkiau gintis nuo neteisės. Liberalizmo sàlygomis antropologiniai visuomenės nuostoliai ima virĉyti totalitarizmo antropologinius nuostolius. O teisės pusėje nestovint pakankamai jėgai, ima nykti ir pati teisė, ji virsta moraliniais pageidavimais. Jei 60 proc. nusikaltimø lieka neiĉaiĉkinta, tai tokiu pat mastu neteisė dominuoja prieš teisė.

Priė teisinė valstybė, kuri pati sukausto savo veiksmus prieš kriminalinę agresijà, bet aktyvina save kaip mokesėiø reikalautojà, ėiandien Vakaruose veikia tiek verslininkai, tiek apskritai teisei lojalūs pilieėiai: verslininkai stoja prieš teisė valstybė, kiek ji plėtojama kaip socialinė teisinė valstybė, ir dėl to apsunkina verslà didėjanėiais mokesėiais (liberalizmo opozicija), kita dalis pilieėiø priekaiĉtauja teisei valstybei dėl jos nepajėgumo veiksmingai kovoti su kriminaline agresija. Kai kurie vokieėiø teisininkai (H. Krüger) mano, kad ėia prasme “Vokietijoje vyksta iĉtisas karas prieš teisė valstybė” [3, p. 10], kurà, deja, kariauja ne nusikaltėliai, o teisei lojalūs pilieėiai, praradė viltà teisės vieĉpatavimo sàlygomis apsaugoti savo teises. Ėis “karas” atsispindi ne vienos Vokietijoje leidpiamos knygos ar mokslinio, publicistinio straipsnio pavadinime: “Teisinė valstybė ginasi”, “Karas prieš teisė valstybė”, “Teisė valstybės krizė” ir kt. Prieš teisė valstybė neprotestuoja tik nusikaltėliai, ji vienareikĉmiĉkai atitinka jø interesus, nes maksimaliai apriboja teisėsaugos pareigūnø galimybes patraukti teisės paþeidėjà teisinėn atsakomybėn. Vokieėiø teisininkas G. Ėpendelis 1977 m. paskelbė straipsnà šiai situacijai gana būdingu pavadinimu “Teisė valstybė – nusikaltėliams, policinė valstybė – pilieėiams” [4].

Apie teisės vieĉpatavimo keliamà grėsmė teisės vieĉpatavimui visuomenė aĉtuntajame deĉimtmetyje áspėjo tokie þymūs Vokietijos mokslininkai kaip Helmutas Schelsky, Richardas Löwenthalis, Karlus Steinbachas ir kiti. Jie ragino valstybė imtis ryþtingø priemoniø teisei tvarkai garantuoti.

Politikai, nematydami pozityvios teisė valstybės alternatyvos, savo oficialiuose pareiĉkimuose ir toliau iĉpapásta iĉtikimybė teisės vieĉpatavimui. 1972 m. Vokietijos Bundestago diskusijose buvės vidaus reikalø ministras Genĉeris ramino visuomenė, kad teroristø viltys pasukti valstybė iĉ teisės gynimo kelio nepasitvirtins: “Kovodami su terorizmu, mes nenukrypsime nė milimetro nuo teisės kelio, ryþtingai taikysime teisė” [5, p. 17–18].

Tačiau patys Vokietijos piliečiai, pinodami tikrąją tokių pareidkimų vertę, ne tokie optimistiški. Jie tebepriekaiđtauja valstybės institucijoms, kad šios, nors ir turi atitinkamą prievartos aparatą, bet dabnai, slėpdamos savo bejėgiđkumą, tik pasyviai stebi konstitucijai priešingus veiksmus. Piliečiai tebemano, kad geriau turėti „mačiau teisinės valstybės“, bet daugiau asmens teisų saugumo.

Bet sąvoka „daugiau valstybės“ nebūtinai turi reikėti „mačiau teisės“, nes pripaįstama, kad „teisė ir valstybė (valdžia) sudaro būtinus teisinės valstybės elementus“. „Daugiau valstybės“ – tai tik raginimas perpiūrėti ōiuolaikiną teisės ir valstybės (valdžios) santykį: kokia turi būti valstybės ir teisės kompetencijų proporcija, kad valstybė nevirstų monstru, o teisės imperatyvai – moraliniais pageidavimais. Valstybė (valdžia), pasak J. Burckharto, tik tada yra gėris, kai ji yra teisės sergėtoja. Nusilpninta valstybė nepajėgia atlikti ōios savo misijos, o kartu su ja savo misijos nepajėgia atlikti ir teisė. Todėl pati teisės realybė ima reikalauti tiek valstybės, kiek jos reikia teisės funkcionalumui garantuoti. Iđ eia minėtos diskusijos renesansas – „per daug ar per maįpai valstybės“?

2. *Antras pavojus teisės vieđpatavimui, kuris ateina iđ to paties teisės vieđpatavimo, tai socialinės teisinės valstybės principas.* Socialinė teisinė valstybė, padėdama ekonomiđkai neiđgalintiems ágyvendinti savo teises, eina taip toli, kad ima nebeskatinti piliečių kultūrinio aktyvumo, palaiko daugelio piliečių nuostatą nekurti kultūros, bet dalyvauti ją vartojant. Todėl kartu su kriminaline agresija atsiranda ir ōalia kultūros esanėjų ōmonių agresija prieš kultūrą kurianėjų piliečių teises. Kūrėjų skaičius maįėja, o agresyviųjų vartotojų, beje, pozityviosios teisės legalizuotų, skaičius didėja. Nelegali ir legali agresija susivienija prieš kultūrą kurianėjų piliečių teises.

Visa tai slopina visuomenės kultūriną aktyvumą, kuris anksėiau ar vėliau pasireiđkia kultūrinu (ekonominiu) sąstingiu, teisų ágyvendinimo priemonių stoka, verėiančia valstybė atsisakyti ar gerokai susiaurinti socialinę politiką, o jos pagrindu siaurinti ir teisės vieđpatavimo sritį. ōia linkme ōiandien jau priverstos judėti daugelis Vakarų ōalių (ōvedija, Vokietija), kurios mokesėiđ didinimą priverstos keisti mokesėiđ maįpinimu ir atitinkamai siaurinti socialines programas. Nūdienos teisės vieđpatavimas tampa priepastimi siaurinti teisės vieđpatavimą ateityje.

Be to, vokiečių prigimtinės teisės teoretikas F. Klüberis mano, kad „pernelyg didelis visuotinės gerovės valstybės kompetencijos iđplėtimas“ gali virsti ir priepastimi suintensyvinti visuomenės biurokratizaciją ir tokios valstybės transformavimąsi á totalinę. Jis mano, kad kvietimas ōptikrinti socialines piliečių teises valstybės priemonėmis sudaro palankias sąlygas plėtoti valstybės valdymo aparatui, imperatyviniam teisiniam reguliavimui, o viso to pagrindu – ir totalinei valstybei. Ji esà vėl verpiasi naikinti ōmonių laisvė, paversdama asmenybė viena iđ funkcijų kolektyviniame funkcijų sraute ir taip spartinanti ōmonių pavertimo mase tendencijas [6, p. 121]. Pasak minėto Helmuto Schelskio, „socialinė pagalba, bendra socialiai silpnųjų globa ilgainiui gali virsti globojamųjų vieđpatavimu“ [7].

Tai situacija, kai teisinės valstybės raida pasiekia toką savo iđsiplėtojimo laipsną, kai pati ōmogaus teisų sauga ima virsti grėsme ōmogaus teisėms. Tai atskleidžia teisės vieđpatavimo vidiną prieštarumą ir kartu signalizuoja, jog visuomenės, organizuodamos savo politiną gyvenimą teisinio valstybingumo pagrindu, susiduria su kokybiđkai naujomis problemomis, kai tos paėios priemonės, likviduodamos vienas grėsmes ōmogaus teisėms, kuria naujas. Tai rodo, jog ōmogaus teisų sauga negali būti galutinai iđspręsta. ōmonijai visada teks gyventi didesnio ar maįesnio savo teisų nesaugumo sąlygomis: padidinus ōmogaus teisų saugumą nuo valdžios agresijos, tas saugumas ima maįėti dėl kriminalinės agresijos (liberalinis, demokratinis repimas), o maįinant kriminalinės agresijos grėsmė valstybinės valdžios kompetencijos plėtimu, tà grėsmė ōmogaus teisėms ima didinti savavaliaujantis valstybinės valdžios aparatas.

Teisinė valstybė – laimima ir pralaimima realybė. Nepaisant ōio teisinės valstybės vidinio prieštaravimo, ōiandien visuotinai pripaįstama, jog teisinei valstybei nėra veiksmingesnės alternatyvos. Tebevyrauja nuomonė, kad „valstybė gali būti moderni tikrąja to ōdpio prasme tik būdama teisinė“ [8, p. 13]. O norint ōá faktà suderinti su kà tik minėtu teisine valstybės vidiniu prieštarumu, lieka tik prisiminti dar 1927 m. Lietuvos teisininko M.

Römerio išsakyta nuomonė, kad „teisinių valstybės modelio galimybių nereikia nei absoliutiškai, nei nuvertinti, nes tokios valstybės sukūrimas priklausys prie tų problemų, kurios negali būti galutinai išspręstos“, bet kurių sprendimas leidžia „pasiekti tobulesnį valstybės susitvarkymą, negu turėta seniau“ [9, p. 6].

Teisinių valstybės pajėgumas garantuoti santykinę žmogaus teisių saugą, manau, yra bent tiek pakankamas, kad teisinių valstybės idealas vadovautų šiuolaikinės valstybės kūrybai. Kita vertus, visapusiškas požiūris į teisinių valstybės galimybes atnešė, kad teisinių valstybės kūryba Lietuvoje, taip pat Rytų ir Vidurio Europoje neturėtų vykti mėgdijojant šiuolaikinę Vakarų šalių teisinio valstybingumo būklę, linkusią piktnaudžiauti teise ir jos viešpatavimu.

Teisinių valstybės likimas – valdžios ir teisės santykio problema. Teisės viešpatavimas nereikalauja teisės priešpriešinti valdžiai, beatodairiškai siaurinti valdžios kompetenciją, kad šis siaurinimas nepasiektų jau minėtų pavojingų ribų, kai teisė praranda priemonės veiksmingai gintis nuo neteisės, nustoja būti visuotinai privaloma, o dėl to nustoja būti ir teise. Tik pakankama valdžia gali apdrausti teisę nuo tapatybės praradimo. Teisės viešpatavimo realybė reikalauja aiškiai suvokti tas veiklos sritis, kuriose valstybės dalyvavimas turėtų būti siaurinamas ir kuriose – plečiamas, aktyvinamas.

Nuo to, kaip bus sprendžiamas teisės ir valdžios santykis, priklausys teisinių valstybės (teisės viešpatavimo) likimas. To santykio peržiūrėjimas verčia peržiūrėti valdžios sutelkimo parlamentuose tendenciją. Pats savaime parlamentas yra ne valdžia, o tik valdžios galimybė. Jei jo priimti aktai nevykdomi, tai jie yra ne aktai, o tik teisinių idėjų, moraliniai pakeitimai, atitinkamai juos priėmusi valdžia tėra tik valdžios imitacija. Šioje situacijoje paaiškėja, kad valdžios realybė taip pat yra objektyvizavimosi procesas, kaip ir teisė. Jei teisė objektyvizuojasi socialiniais interesais virstant teisinių idėjomis, šioms – šios teisės normos (aktai) ir galiausiai šie teisinius santykius, tai toks pat objektyvizavimosi procesas yra ir valdžios realybė: nuo parlamento (aktų leidžiamosios) iki vykdomosios valdžios (prezidento, vyriausybės), teismo, uptykinančių parlamento priimamų aktų imperatyvą visuotinai privalomumą. Tik per efektyviai veikiančią vykdomąją valdžią ir teismus parlamentas tampa realia valdžia, o teisė – atitinkama žmogaus teisių sauga. Jei valdžia būtino elemento teisėmis šalina šios teisės esmę (atneša teisei visuotinio privalomumo požymį), tai valdžios krizė negali nevirsti ir teisės viešpatavimo krize. Tada teisė veikia tik tiek, kiek piliečiai savanoriškai jai pasiduoda.

Taigi problema, kad einame į Vakarus, bet ar problema, kur eina Vakarai?

Išvados

Yra trys šiuolaikinės teisinių valstybės koncepcijos ir praktikos raidos stadijos: teisėtumo valstybės (*Gesetzesstaat*), teisės viešpatavimo (*rule of law*) ir socialinės teisinių valstybės (*der soziale Rechtsstaat, welfare state*).

2. Pastarajai stadijai būdingas teisės ir etikos sąveikos viešpatavimas: čia propaguojamas teisės pagrįstos valstybinės organizacijos gebėjimas per žmogaus teisių saugą užtikrinti visuomenės socialinį stabilumą. Todėl teisinė valstybė vis platesniu mastu dalyvauja užtikrinant ir tuos asmens interesus, kurių jis objektyviai nepajėgia užtikrinti atitinkamų pareigų vykdymu.

3. Plėtojant teisės viešpatavimą, atsiskleidžia jo vidinis prieštaravimas: naikindamas vienas grėsmes žmogaus teisėms, jis kuria naujas. Iš jų paminėtini:

- a) polinkis ontologizuoti teisės prigimtiškumo sampratą. Kildinant teisę iš biologinės žmogaus prigimties, subjektinės teisės turėjimą nebūtina saistyti atitinkamos pareigos vykdymu. Iš čia – nuostata traktuoti teisę kaip privilegiją ir supainioti pačią teisės sampratą, sudaryti sąlygas atsirasti teisiniui agnosticizmui;
- b) pernelyg toli siekiantis teisės saugos institucijų veiklos susiaurėjimas žmogaus teisėmis mažina tų institucijų galimybes teisės priemonėmis ginti teisei lojalų piliečio teisės nuo kriminalinės agresijos (išaiškinama 40–43 proc. užregistruotų nusikaltimų). Dėl

These menaces don't deny the idea of the state of rule of law and only show that practical realisation on this idea is the internally contradictory process, so it exists as a forward going and regaining process.

